

ŽIVOJIN
PAVLOVIĆ

ZADAH
TELA

Copyright © 1982, Živojin Pavlović
Copyright © ovog izdanja 2017, Laguna

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ZADAH
TELA

SADRŽAJ

Uređaj za filtriranje	11
Riba od ribe smrdi	22
Dubok san, bezdan vir	135
Hladni sjaj glečera	222
Diskobolos	292
Gurguljice, libe svekrvino	363
O autoru	373

*Tu odavno plutaju mrcine,
Tela,
Onih koje sam nekada voleo:
U ulju,
Među crvenim-svinjskim-lobanjama,
Obrubljena penom-sirovog-sapuna,
(Trske probile leđa, dorasle vetru.)
Skorenjenih-šupljih čeljusti,
Ukočeno-zabezeknutih,
Iz kojih je jednim poljupcem
Isisana sva prošlost-i-budućnost.*

Raša Livada

UREĐAJ ZA FILTRIRANJE

Hoćeš ti ženiš sebe, Slavoljub?... Svi pošten narod ima kuća, ima žena, ima deca; zna zašto sebe muči. A ti?...

Umesto ženiš sebe, ti stalno skitaš po svet! A kad dođeš, s Velimir pravo u kafana! A ovdje, na šlep, držiš strana na Sima, pomažeš oko njegov uređaj za filtriranje, a mene – ne slušaš!... Čuješ li ti, Slavoljub, šta tebi kaže tvoja baka Eržebet?... Bolje uzmi harmonika za zasvirati! I nemoj muvaš oko Simina šklopocija, to ja tebi zapovedim! Ne mogu više gledati, ni slušati; ceo život samo gledaš i slušaš kako Sima lupa sa čekić po ona gvožđa, i kako lupa stihovi!...

Znaš li ti, Slavoljub, da mene moj Sima zaprosio sa stihovi? U Bečkerek! Kad on mene uzimao!... U to davno godina ja ne znao nijedno srbski reč; moj Sima ni danas ne zna nijedno mađarski! Kaže: „Da sam ja tvoj žena, a ti moj muž, Erži, ja budem znao perfektno mađarski. Ali pošto ja nisam tvoja žena, nego tvoj muž, onda budeš ti, Erži, govorila serbski! Jer ja, Sima Prvanović, iz Timočka Krajina, iz selo Zjapina kod Vranovac, govorim serbski; tako mene moja majka naučilo. Ne mađarski!... Serbski tebi govorim,

koliko te, Erži, ja volim“ – eto to meni Sima odavno kazala stih iz berbernica, i taj stih moram slušati pedeset godina, dragi moj Slavoljub!

Kad pomisliš: prošlo punih pedeset, sa Sima zajedno, pedeset sa prezime Prvanović, pedeset godina na šlep po Sava, po Tisa, po Dunav, a bez kuća, bez pravi zidovi od cigla, bez zemlja pod noge i krov od crep iznad glava, eh, moj Slavoljub! Samo sinovi, i unuci i praunuci, i ove Simine dosadne ćurke, i njegovi dosadni stihovi, i njegovi patenti i pronalasci – sam šteta i gubitak!... Molim te, nemoj više pomagati Sima oko ona pumpa.

I da se ženiš! To je od Boga, Slavoljub! Tako je otkad ljudi postoji, tako i u ovo vreme, i kad je mir i kad je rat, i tako bude do poslednji Božji dan. Nije čovek da je sam, jer da je drukčije, svako bi bio sam. Jedino sam jeste gospod Bog, a ti moraš živiti, i rodiš, i umreš, Slavoljub, sa još neko kraj astal i postelja; nema teži smrt od smrt u samoća – takav smrt jeste smrt životinja bez pamet i bez srce; samo životinja tako odlazi na ono svet – igy van az ember sorsa megirva!¹

Eh, moj pokojni roditelj Đula... Kertes Đula, tako mi Mađari govorimo... Moj otac Đula i njegov brat Akoš imali limarska radnja u Estergom; i ja tamo rodila se i živila sa moj braća i sestre, i sa čika Akošova deca – pun kuća deca kao dinja semenke... Znaš ti kako umro moj tata Đula, majstor limar iz Estergom? Eh, Slavoljub, Slavoljub... Nikad ne znaš kakav kraj za tebe sprema se: ne beži od čoveka, budi sa njega i na vrh Himalaji!...

Moj otac i moj čika Akoš bili čuveni majstori. I jedan dan njih pozvalo estergomski nadbiskupski dvor i tamo reklo: podigneš ti, majstor Akoš i majstor Đula, novi krov na naša katedrala. Stari krov bio davno, davno od olovo, ali u vreme

¹ Mađ.: Tako je čovekova sudbina zapisana!

Košut Lajoša ustanici skinuli krov i istopili za meci; posle nadbiskup dalo crkvu pokriti sa drveni krov, a drvo, ako nije od najbolje fele, propada kao i crkva, nem igaz?...² I moj otac Đula sa brata Akoša potpiše pogodba s nadbiskupskim dvorom – počne veliki gešeft. I bude mnogo novca! Moj čika Akoš umeo dobro voditi gešeft: noću, na čamac, prelazio u Komarom, a tamo na bakarni pleh plaćao mnogo manje para nego u Mađarska ili Austrija, razumiš?... Posao na crkva trajao više od godina, težak posao, ali isplati se. Ja bila mala, igrala oko skela i sve gledala. A posle moj otac i moj stric otvorili čitava mala fabrika u Estergom, i dugo živela sa svoja žena i svoja deca: ja imala dva sestra i tri braća, a moj čika Akoš i njegova velika Čehinja rodilo dva sina i jedno ćerka, ćerka imalo okruglo smaragdno oko, Slavoljub, kao i moja strina, časti mi moje! U veliko kuća mi živeli zajedno, prava osnovna škola! I Dunav od rano jutro pa do u mrak gledao je Erži svaki dan od kad znam za sebe, tudod!...³

Ti mene pitaš: zašto tebi govorim o smrti moga oca, kad on lepo počeo život u Estergomu?... Eh... Jedno je da počneš život, a drugo završiš ga! I moj Sima uvek počne sa neki pronalazak, misli – pronalazak čudo! A na kraj, sa njegova šklopocija kao i sa život – ništa!... Eto, taj filter! Govorila Erži tvom deda Simi: „Pedeset godina, tvrda glava, niko na ovaj svet ne uspeo sa uređaj za prečišćavanje voda iz Dunav; kako onda misliš ti, Sima?“ I, sad, ribaj rezervoar! Ti, ti, Slavoljub!

Je li gotovo?... Idi, sedi tamo na klupa; ja tebe poslužim sa slatko od ruža, jo?⁴ Il' sa slatko od dunje? Il' od jagode? Il od kore od lubenica?... I ostavi sad ta rakija! Opereš prvo

² Mađ.: Zar ne?

³ Mađ.: Znaš?

⁴ Mađ.: Dobro?

ruke od ta Simina prljavština!... Uristenem⁵, vidiš ti, Slavoljub, jato od deca na ovaj šlep? Više deca i od moji pilići i od Simino ćurke! A eto, tvoj stric Šanji hoće razvodi se! E, ne da Erži nikome da se igra ni sa čija deca, pa ni sa rođene lutkice malene; nisu deca čunjevi u kuglana! Ne dam da obaraš ta mala životinjica kako ti prdne na pamet, što rekli Srbi, azt a füzfánfütuyülö, jégen kopogó rézangyalát neki!⁶ Hoće razvodi se onaj moj Šanji, zbog neka, tamo, barapka! Otišlo Šanji od kuća. Ostavilo žena i deca. Velinka radi u neka banka; ko čuva svaki dan Biljanicu, a posle podne i Ankicu – baka Erži!... Hoću da čuvam! Mogu! Kad si na šlepu ti, Slavoljub, il' drugi unuci, il' deca od moja sestričina Eva, i Zoki od Bora i njegova Ceca, ja ću čuvati i Šanjijeve lutke babine. Al' razvodiš se – ne dam! Dok ja živa! Kész – passz!...⁷

Kad ja zanela najstariji sin Petar – gospode Bože, smiluj se na njegova duša – moj otac Đula napusti Estergom... Pa slušaš ti moja reč, Slavoljub? Ili ne čuješ? Sve što Erži tebe govori, govori zbog tebe, ne zbog sebe!... Moj stric Akoš se propilo! Zbog njegova smaragdna Čehinja! U moj oko ostala ona i danas lepa kao kraljica, igen ám!⁸ Propilo se i jedan noć palo pijano u Dunav, pod skela, udavilo se moj stric... A smaragdno Čehinja otišlo sa jedan husar... Deca, pitaš? Deca ostalo kod moj roditelj; dva sina od Akoš: Ferenc i Pišta. I jedan kćer, Ana se zvalo, sa smaragdno oko kao i njena majka. I ta Ana umrlo na porođaju. Ona deca na pramac, kod Vlatkova kućica, vidiš? Sa ono krupno okruglo oko! To unuci od pokojna Ana... I, moj otac ostalo sa njegova šest deca, i sa tri deca od Akoša – devet pileta, dragi

⁵ Mađ.: Gospode Bože moj!

⁶ Mađ.: Da mu bakarnog anđela, koji živi na vrbi, kucka na ledu!

⁷ Mađ.: Gotovo, nema šta da se priča!

⁸ Mađ.: Istina, bogme!

moj Slavoljub; kako najedeš toliki kljunići? Moralo moj otac proda radnja i ići u Pešta, u veliko radionica. A deca nesrećnog brata nije moglo ostaviti; kinek is hadyná!...⁹

A kad moj prvi muž Štef Zivlak poginuo na most u Bečkerek, mene Sima našlo na groblje: nisam imao fenjer za Štefov grob, razumiš? A Sima pravio plehane fenjere za groblje. Tako smo se i upoznali – ja i Sima. A kad moje prvo dete, moj Petar, malo poraslo – znaš, Slavoljub, Petar bio moj jedini dete sa Štefanom – Sima išao raditi na brodski remont, i mi smo uzeli sebe.

Bilo je to u jedan prolećni dan; vraćala sam se s pijace ruka puni sa korpa i zembilj, a zembilj ne možeš videti od spanać i rotkvica! Kuda gledaš – sve zeleno: i leja na ulica, i park, i utrina. I moja korpa, Slavoljub. I zembilj. A i moje oko! Samo moja haljina crno – zbog Štef... Vraćala sam pored berbernica od gospodin Iso, a iz berbernica skoči Sima, hoće stigne mene i pomogne oko onaj zembilj sa pijaca! Uzme Sima zembilj iz moja ruka, i ide po Bečkerek beo od sapunica kao Božić Bato; trči Sima, i prosi mene u stihovima! Viče stihovi na sva usta, okreće se ljudi i žena, mili moj Slavoljub, i smeje; kako onda da kažeš ne?...

I ja odmah ostala u drugo stanje sa Sima. I rodila tvoj otac Adam. I od ono prolećno doba ja ne dala na Sima da u postelja lupa oni berberski stihovi!... Kad ja postalo njegova žena, on svaka noć nije mene dao spavati sa ona pesmica.

*Toliko te volim, Erži, ja,
da ti odmah meni rodiš dva!*

I ja odmah, posle Adam, rodila tvoj stric Bora „Madžar“ i stric Šanji – one bliznake; a kad se svršio rat, i Velimira, igen

⁹ Mađ.: Kome i da ostavi!

ám!... Ti video sa Šanji?... A sa Bora? Živi u Vranovac, nije dolazio ovamo, kod majka na šlep, otkad ti otišao da sviraš u Nemačka!... A svoja žena Ceca ostavilo, bećar...

A kad sam ja uzela sebe sa Sima, u ono vreme pred rat, moj otac Đula izgubio moja mati: moja mati umrla u Pešta za jednu noć, od slepo crevo! Bolelo ona u trbuh preko noć, i puklo. I do zora moja majka nema više... Otac morao preći na Čepel, sa deca hranilo se u kantin, živelo u barak, a barak trula, hladno, mokro, a ručak očajan, moj Slavoljub! Razbolelo mi se otac, razbolelo se i tri braća, i sestra – sestra na pluća, umrla za šest mesec, a ja – ne možeš ostati slep; oko možeš zatvoriti, al' srce ne prestane kucati, Slavoljub moj; kuca srce kao Sima sa čekić po ona šklopcija! Ne spavaš; ne jedeš; gledaš, vidiš: propada Đula! I Imre! I Zoltan! I Đerd! I mali, pegavi Makra! Irena umrla; Đendi se prokurvala; Vali hoće da beži sa neki Rumun u Temišvar – ne možeš sedeti sa ruka skrštena na grudī, ne! Pa kaže Erži Simi: „Sima moj, može moj otac i moja braća i sestre moje doći u Bečkerek?“ – „A šta oni traže u Jugoslavija?“, pita Sima. „Pa da živi, šta drugo?“, kažem ja. „Tamo glad i bolest, u onaj Čepelov barak; ovde bar ima žito, ima slanina!“ – „A gde oni da stanuju ovde, Erži?“, pita Sima i kuca onaj pronalazak. „Ne znam, ništa ne znam“, kažem ja, i žurim – pišem pismo u Pešta. „Ako ti ne znaš, Erži, znam ja“, kaže Sima. „Evo, nek tvoj tata dođe u naš ćumez, a mi pravac – sloboda!“ I ne daje Sima samo ona kuća, daje i posao u brodoremont mome roditelju. A mi – na šlep! I putuj gore, putuj dole!... A moj otac brzo sprijatelji se sa jedan drejer u remont, Mađar, odavde, iz Banat, i taj Mikloš kazalo: „Ajde, Đula, ti i ja budemo lepo živeli u moje selo Sataraš, lepo budemo proći sa naš zanat; zašto mučiš ovde u Bečkerek?“ I – ode njih dva sa familija u Banat...

Kad rat počeo je, a ja rodila Velimir – tvoj najmlađi stric, ja u ta ratna godina nisam videla ni Banat ni braća, ni otac. Došla Nemač, došla muka, brod po Savi išlo od Zabrežje do Beograd, a po Dunav od Beograd do Golubac; dalje Nemač nije davalo. Granica, svuda pucalo, svuda ubijalo, kako da odeš u Banat da vidiš svoji?

Živelo se kako se znalo i umelo; ti, Slavoljub, još se ne bio rodio; ne znaš ti šta jeste strašno u ratna godina: nemaš brašno, nemaš šećer, nemaš so; čak i Sima prestalo mene nervirati sa oni pronalasci – moralo i Sima opravljati seljacija šporet i šerpa za džakče proja i komadić slanina, Slavoljub moj dragi! Ružno vreme bilo tada, pomenulo se ne povratilo se, što rekli Srbi, jebala ih luda krv!

Ali, eto, i to prošlo. Nemač otišao i mi opet plovili gore-dole, sa zvezda petokraka na zastava. A ja – ništa ne znala ni za moj otac, ni za moja rodbina, Slavoljub! I meni dođe: moraš, Erži, javiti sebe, moraš saznati imaš li tvoj tata i tvoja braća? I ja napišem pismo, i pismo pošaljem u Banat, u Sataraš. I dugo ne bilo nikakav odgovor. Nijedna reč. Erži počela misliti: ostala sama, niko živ.

Al' jedan dan evo pismo od mog Đule; piše Đula, sa ostarela nemoćna ruka, da moja braća, moj Imre, i Zoltan, i Đerđ, nisu tamo u Banat sedeli mirno: ostavili u ratno doba oca Đulu i otišli u Bečkerek, pa u Subotica, pa u Seged – hoće bude gospoda! I govorilo ocu u ta ratna godina: „Ako ti bio budala, otac Đula, i mučio sebe u sav tvoj život, mi – ne! Dosta bio gladan, dosta tebe ponižavali ovi bahati Srbi – ovo mađarska zemlja; ima i Mađar pravo na život!“ I počeli raditi u policija! Dobili od mađarska vlast u Subotica velika kuća doktora Jevrejina, imali auto, imali sve al' pamet nisu imala moja braća, êdes Slávolybóm!¹⁰ Poleteli na tuđa zemlja, i tuđi salaš, i tuđa jutra

¹⁰ Mađ.: Slatki moj Slavoljube!

crno vojvođansko njiva. I to Imre i Zoltan i Đerđ platili, sa glavom platili: kad došlo kraj, pobilo njih Rus u Seged.

A moj jadni otac ostao star i sam.

Ja to saznala tek iz pismo. Iz pismo saznala Erži i za najmlađi brat, za malo pegavo Makra: otišao u vojska i poginuo na Istočni front... A prijatelj Mikloš pobjegao u partizane, i otac Đula više nemao nikog! A kad Nemac napustio Banat, serbski seljaci nisu voleli što moja braća bila okupator, pa zapalila štala na moj otac, vezala njega sa štranjga oko vrat i boso i golo odvuklo jadnog Đula daleko u šuma. Vezalo njega za drvo i ostavilo da gladan kurjak pojede... Ali kurjak ne dođe. I kada pao mrak, i Gospod se smilovao na moj jadni otac Đula, on poslao južni vetar; nije zaledilo. I preživio Đula, hála a joságos Istennek!...¹¹ Ujutru u selo dojurilo vojnički auto, a u auto kompanjon Mikloš u partizanska uniforma; htelo obići prijatelj Đulu. Al' Đula – nema! „Gde moj prijatelj?“ , pita Mikloš. A seljak kaže: „Kažnjen Đula za izdaja, dabogda mu se seme zatrla!“ Tada Mikloš poteglo pištolj i sve vikalo: „Pobijem celo Sataraš što upropasti nevin čovek!“ Tako vikalo Mikloš i sa džip odjuri u šuma – spasi Đulu!

Posle Mikloš otputovao u Ujvidek i moj otac opet ostao sam...

I zato piše stari Đula svojoj jedinoj Eržebet, zove svoj jedini kći, svoj jedino živo dete, hoće da vidi mene, i unuke Petar, i Adam, i Velja, i blizanki Šanjiku i Bora: spremio poklon za unuke – stari sat za Petar, za Adam i Velja po jedno zlatno pehar, a za blizance dva prstena sa krana od naš kralj Matija Korvin – tako piše: hoće pred smrt da vidi unuci i sve pokloni. I pozove mene da sa familija pređemo u Banat, da živimo u Sataraš, u njegova kuća...

¹¹ Mađ.: Hvala dobrome Bogu!

A ja sam plakala, Slavoljub moj mili, plakala i plakala kad sam pročitala pismo moga oca Đule. A Sima kazao: „Ništa, Erži, sa suza ne promeni se. Idi u Banat, vidi otac. I on vidi tebe i deca.“ I tako ja u taj jesen uzela Petar – Petar tad već bio veliko, živio na Goleš, došao bio u Beograd običi roditelj; moglo da pomogne majka u put – i sa Adam, i sa bliznaki Šanji i Bora, i sa onaj mali-mali Velimir, ja se popela na kamion, i putovala dva dana dok nije stigao u Sataraš.

A kad doputovala jesam u Sataraš, ja kapija na kuća od moj otac zatekla zaključano! Zvonila, lupala, uplašila se: niko ne otvara! Moj najstariji sin Petar sa rame probilo kapija, i ja videla da jadni otac Đula umro u samoći: niko – nijedno čovek, ni u Sataraš, ni u Bečkerek, ni u Banat, ni u celi ovaj posrani svet nije znalo kada starac ispustio dušu!... Našlo ja moj jadni tata puno sa crv. Usmrdelo već bilo, raspalo se, i ležalo Đula u kuhinji, na ciglan patos, pored ugasla furuna...

Eto, tako bio strašan kraj moga oca Đule... A kako da bude drugo? Oko starca ne bilo ni žive duše!... Ostario... Našao sebe na ovaj svet sâmo; ne znalo zašto živeti više, Slavoljub!

I ti!

Umeš ti mene da kažeš zašto živiš na ovaj svet?... Skitaš se po Švedska i po Nemačka, govoriš švapski, srpski zaboraviš, mađarski ne naučiš – šta ti radiš od sebe?... A kad dođeš običi nas, ti svaka noć napijaš se sa Velimir, i onda spavaš u onaj Vlatkov svinjac!... I čistiš rezervoar na prokleta šklopocija od moj Sima!...

Ne, ne! Neću slušati tvoja glupa priča da nema prava žena za tebe, Slavoljub! Svaka ispod suknje ista – upamti šta tebe kaže Eržebet! Al' bez porodica, i deca, ne može čovek, ne, ne može! Ružno živiš sâm, bez iko pored tebe... Pogledaš

sebe u ogledalo, Slavoljub, šta vidiš? Jedno veliko neobrijano ništa! Bez kuća, bez deca, bez familija!

Nije dobro tako, Slavoljub! Nem jó ez igy!¹²

Ti meni opet govoriš: „Ako jeste lepo u familija, zašto, Erži, ti stalno svađaš sebe sa Sima? Zašto grdiš mene, Erži, ako voliš unuci? Ako su deca stalno u tvoje srce, nagyanyo?¹³ Što ti više ljutiš, a manje veseliš, kad takva milina u ta tvoja porodica, Erži?“

Ćuti, Slavoljub! Neću više da slušam ta tvoja glupa reč! Ništa ti ne razumeš! Ništa ne može da uđe u ta tvoja glava puna s rakija! Ne vidiš – veliko svađa jeste slatko kao med, Slavoljub! I najljutit grdnja na unuke jeste najveća ljubav! Ja ne volim Simina šklopocija za filtriranje voda iz Dunav, istina! Al' svaki noć milina na moja duša kad probudim se i vidim kako njegov brk ide gore-dole, gore-dole kad Sima hrče!... Živce meni pokidaju moji sinovi kada sebe razvode od jedna žena jer izgubi pamet za druga! Al' unuk od svaki moj sin meni kaže, dok ja njega gledam sa ovo staro oko: Erži, ti si znala zašto sebe rodila i imala si zbog čega da živiš!

I ti, Slavoljub!

Čuješ ti ova piska i galama od Borin Zoran? I od ona Ankica i Biljanica od moj Šanji? Razumeš li ti, Slavoljub, taj najsladki cvrkut od ptičica moji?... Neka Sima truća oni stihovi! Neka celo vek probija glava sa čekić po ona šklopocija, neka! Zna Erži zašto kuva slatko od ruža i ona tegla sa kompot i ona flaša sa sok od jagoda, tamo u špajz, Slavoljub! Sve su to stakla od palinke, kada tvoj stric Velimir, i onaj Vlatko, a i ti, Slavoljub, ne znaš pijan gde budeš i šta radiš; tad Erži sakupi ta prokleta prazna flaša i napuni sa sok, za moje male unuke, babini!

¹² Mađ.: Nije to dobro tako!

¹³ Mađ.: Bako (staramajko)!

Da gledaš ta deca kad piju sok!
Da znaš zašto živiš, Slavoljub!
Zato – ženi sebe.
Čuješ šta tebi Erži kaže?
Ti, Slavoljub, mene ne slušaš!...

RIBA OD RIBE SMRDI

Burazere, imam neprilika! Ti uživaš; tebi je lako: izvukao si se, ostavio Beograd, pobegao u Vranovac, presekao zasvagda, i sad živiš kao bubreg u loju, a ja – ja nemam kud! Stanujem u Nocinoj garsonjeri – sećaš li se Noce „Voleja“ iz *Radničkog* (sad šutira u salcburškom *Ankeru*, za marke)? Čamim u njegovom ćumezu, blejim u zidove i slušam mašine iz *Trikotaže*; ne mogu da zaspim sve do jutra. A onda se jedva probudim. Obučem se navrat-nanos, jurnem u Novi Beograd, u Blok 46, po decu: Ankicu vodim u školu, a Biljanicu našoj kevi na šlep. Na mrestilištu sam do tri, onda opet dvadeset pet kilometara natrag, pa preko Pančevačkog mosta, i pored luke i silosa – pravo na šlep, po Biljanicu. Mogu je uzeti tek kad mi keva očita vakelu po stoti put. Zatim trk na Novi Beograd, Blok 46, Ribarsko naselje na samoj obali (nikako da se otarasim proklete vodurine; od rođenja stalno me zapljuskuju talasi; ne znam kako je kod tebe, Borivoje? – zajedno smo ugledali svet negde između Čortanovaca i Slankamena; ćale i keva upisali: Čortanovci – kako da kažeš: mesto rođenja, šlep br. 44564; ali ti si se i

odatle izvukao; daleko si od vode; na Timok ne ideš ni da se kupaš; a meni dođe da se bacim u mrestilište – nek' me pojedu proklete ribetine! – dakle, ponovo u Blok 46, da Biljanicu popnem na treći sprat, da pozvonim, a onda da zbrišem pre nego što Velinka krene da otključava: ne bih da je sretnem još jedanput; dovoljno mi što joj u jutarnje sate vidim ona opuštena usta. Posle odsedim u bifeu do večeri, pojedem raznjić ili pljeskavicu – jedem na silu kao da gutam piljevinu a ne meso; opet se uvučem u Nocin budžak, da zurim u gole zidove... Imam stan, a nemam ga. Imam ženu, a izgubio sam je. I kćerkice, a kao da ih nikad nisam ni imao: sve manje pričaju, sve su ćutljivije. Gubim i njih. Kad ih povedem u Zoološki vrt, ili na Savu, da na nasipu voze bicikle (moj poklon) – hladni im dlanovi. Ne raduju se ni kad im kupim sladoled. Velinka ih obrađuje od jutra do mraka; njoj veruju, meni ne! Ostaje mi samo Nocina garsonjera. Čujem, uskoro ni nje više neće biti. Pričaju u *Radničkom* da se Noca Volej vraća sa lovom i mercedesom, i nekom Švabicom – trebaće mu stan; moraću na ulicu. Kuda?...

Pomišljam da se vratim Velinki...

Kad god banem na naše *rodno mesto*, to jest, na šlep, keva ponovi svoju čuvenu izreku: *A szoknyájuk alatt egyformak!*¹⁴ U redu. U pravu je. Ispod suknje jesu, ali u duši – nisu! To se najbolje vidi na Velinki: polomilo se nešto u njoj, otpala na šolji drška; dohvatiš li šoljicu – opeći ćeš prste. I tu se sad, braco, otvara osnovni problem: kako da sav život probdiješ kraj nekoga ko ti nikad neće oprostiti? Izdaju niko ne prašta; zašto bi Velinka bila drukčija? Kod tebe je jasna priča: ti i Ceca ste se raskantali – čist račun, duga ljubav. Ali kod mene ne stoje tako stvari, Borivoje; drukčije se kod mene zbililo. Ne važi ovde uzrečica: *Čist račun, duga ljubav*. Jer nje

¹⁴ Mađ.: Sve su ispod suknje iste!

nema, burazere! Iščežla! Ugasla kao šibica! Tmina svud oko mene, braco moj, svejedno mi je jesam li u kafani, ili u *Alasu* ili u Nocinom ćumezu. Pusto u meni, пусто oko mene. Ideš, a nikoga ne vidiš. Niti štogod čuješ. Samo se pitaš: šta ti bi, Šanji, što se zajeba?...

A zajeb je, moj Boro, velik da veći ne može biti. I ja nikako da se opasuljim. Zajeb do daske, što se kaže. Sad se koprcam kao zverče u kljusima. Dišem samo na jednu škrgu. Mlatim i rukama i nogama ne bih li isplivao iz sopstvenih govana. Ne bih li se nekako iščupao iz svega što sam sâm zasro. Ali nemam, braco, više snage. Ni volje. A ni love više nemam ni za lek. Gušim se kao riba na suvom. A da vičem: pomagaj! – kome?...

Naša keva Erži ni da čuje. Njoj je samo do unuka. A ćaleta zanimaju ćurke, pumpe i cevurine. I njegovi pajtaši sa šlepova, koje davi glupim pesmicama...

Naš brat Velja?... Od Velimira niko nije video vajde; najmanje on sam. Eno ga, napija se što mu Gorica nema dece, pravo je čudo što se dosad nije utopio. Što se nije razbio o neki most i potonuo zajedno s onim svojim tegljačem... Jadaš li mu se – ne вреди! „Udri, brale, brigu na veselje“, to je sve što ume da kaže (pored onog: „Daj još jednu, ali duplu, da ne dangubiš dvaput“). I da se cereka, zadržigao kao vampir od pića. Da mu tražiš novac, nema ga. Da ti dâ savet – ne zna. Ni sebi, ni drugom. Sebi ponajmanje. Pravo čudo kako ga ona Gorica podnosi...

A Adam – ima i on svoju muku. Ružu... Ćuti, trpi. Pun je love kao Sava peska, ali ne da ni cvonjka. Ne zato što ne može od nje. Već što neće. Od svijuu nas on je jedini na kevu. Najviše i liči na Eržebet. Jedini on ume da stisne zube kao ona. Da ćuti i trpi. I nikoga ne okrivljuje za svoj udes.

Ali i da ostane gluv na tuđu kuknjavu.

Tvrd na muku drugoga kao i na svoju...

Eto, juče... Kad sam se po podne sjurio na šlep po Biljanicu, Erži mi predloži da onu Vidu, Ružinu strinu, prebacim u Zabrežje: beše došla po Simine ćurke za neki tamo parastos – trebala im ćuretina. Nisam imao vremena, ali morao sam – zbog Adama. Hteo sam pokušati da izvučem koju crkavicu na zajam – nek mi ćurke i ulitkaju sedišta, sicevi su od skaja; opraću ih u Zabrežju – eto izgovora da se zadržim i zapodenem priču.

Želeo sam da ga upoznam sa svime što mi se dogodilo.

Da jednom zauvek shvati šta se u mom životu zbiva.

Na koncu – i da mi pomogne. Brat sam mu!

Kakva zabluda!...

U početku beše krenulo da bolje ne može biti. Ruža odvede Vidosavu u kafančugu da joj pokaže luster od lažnog kristala, a Adam pođe sa mnom – tobož da pomogne oko kola, u stvari da klisne od ženskog torokanja.

I tako ja započeh.

Polako.

Od Kulina bana.

S početka se činilo da me sluša. Istina, nekako na parče; svaki čas odlazi na pristanište da zahvati savsku vodu; onda mi poliva krov i blatobrane, i s vremena na vreme savetuje kako se najbrže spira prašina, a sve cedi kroza zube, škroto, kao da se nečeg lišava, i kao da će zbog toga ostati na gubitku. No meni je izgledalo da „grize“. Da me sluša. I da shvata! Da se uživljava u tuđu muku. On. Adam. Naš brat. A kao tuđinac. Jer nikad nije bio kao mi. Nikad duševan. Već oprezan. Zatvoren. Povučen u sebe. I tebi, i meni, braco, stran. Ne zato što smo ti i ja blizanci, i vezani jedan za drugog; ne. (Jer o Adamu misli isto i Velja. Velimira baš briga kakav sam ja, kakav si ti, kakav je Adam. Ili kakav je bilo ko na

svetu. Njemu samo da je vinjaka i kisela kupusa – posle mu je sve ravno do Kosova! Ali i on, takav, zadrigao i pijan, reče jednom Adamu: „Što, bre, toliko grabiš? Šta će ti?“ Na šta mu Adam samo procedi kroz one plitke i žute zube, bolje reći – štrcnu kao pljuvačku: „Ne mešaj se u moj život. Ne mešam se ni ja u tvoj.“ Zato sam mu sa strahom počeo da pričam o Olji.

Nisam je optuživao. Ti znaš da ja nikog ne mrzim; zašto bih nju? Na kraju krajeva, za sve što mi se dogodilo, braco, kriv sam jedino ja... I to sam mu i rekao... I nastavio da spiram balegu sa zadnjih sedišta. I da mu se ispovedam u kakvom sam čabru tek sad, kad je sve *prošlo*. A ja i dalje u mreži iz koje nikako da se iskobeljam. Bez porodice. Bez kuće. Utonuo do guše u dugove. Kazao sam mu i za one kredite. I za Nocinu garsonjeru. I za požar. I za neplaćenu generalnu na „tristaću“; kako da kupim nova kola kad nemam ni cvonjka, kreditno sasvim nesposoban?

A on čuti, sluša (u razdeljcima, između odlazaka na pristanište po vodu), a onda, kad na starom tegljaču pristizhe nekakva komisija sa poljoprivrednog dobra iz Sremske Mitrovice, kad dođoše da preuzmu deregliju – bivši Slavoljubov ploveći disko-klub, Adam me napusti. Videh ga kako se tamo na sprudu s njima raspravlja, kako ih kasapi kratkim, oštrim uzvicima: „Dogovoreno! Ni reč više!“ Ili „To je vaša stvar!“ Ili: „Ako hoćete – hoćete, ako nećete – ne morate, al’ kapara moja!“ Ili kako lovu trpa u pantalone brzo a nemarno kao da u džep stavlja maramicu a ne milione, zatim gazi do kolena u vodu vezujući deregliju za tegljač, i, konačno, vraća se kroz vrbak, ne osvrnuvši se nijednom za teškim plovilom. Priđe mi, i tek tu, preda mnom, prebroja novac.

Poradovah se da će izdvojiti barem milionče i pružiti mi ga.

Ali on samo procedi kroz zube, kratko:

„Ženim Slavoljuba.“

„Znam“, rekoh.

„Za dve nedelje svadba. Dođi.“

„Ako me pozivaš“, dodadoh.

„Biće i Velinka“, reče on, munu novac u džep i ode.

I to je sve, braco...

Znam šta hoće: da krenem u Sloveniju, na venčanje njegovog sina i Turkinje, samo zato što je Ruži naspelo da ženi jedinca, makar i Turkinjom, raspuštenicom s troje dece, sada i sa četvrtim, Slavoljubovim, već krštenim; znaš li mu ime? – Janez!... Da i ja prisustvujem Ružinom ćefu. Ali ne da bi inž. dr Aleksandar Šanji Prvanović, poznati stručnjak za ribogojstvo, uvećao porodično slavlje, ne! Već da bi me on, Adam Prvanović, zvani „Peskar“, na toj svadbi lično posadio pored moje bivše žene Velinke. Ubeden, kao i Erži, da se porodica mora očuvati po svaku cenu.

Pa i po cenu koju on plaća živeći s aždajom.

Jer Ruža je to!...

Kad si poslednji put bio u Zabrežju? Jesi li je video? Nisi? Bolje po tebe, braco! Rošava, obrazi otromboljeni, a usta, masna od karmina, nikako da prekriju konjske zube. Glava kao merica; sise – bisage, kakve sise! Guzica veća od košare, a nožice – *pritke* (kako govoraše pokojna baba u Zjapini), natakarene na štikle; eto to ti je slika i prilika snajka Ruže, veštice i karakondžule... Čurke sam morao sâm da nosim u Vidosavin kokošar, da bi babuskeri pokazala luster od lažnog kristala. I svetleću firmu – znaš li kako im se zove jazbina? *Zlatni pesak!* I to je ona smislila! Valjalo bi je ubiti, a ne robovati joj! Ali naš burazer njoj robuje. Da mi je znati, braco, zašto? Robuje, i ne misli da svoj život menja. A otima. Gomila. I nijednom da se upita šta će mu? Rinta; špekuliše.

Dubi savsko dno, vadi onim bagerom pesak, razvozi ga šlepovima po Mačvi i Slavoniji i podaje preduzimačima za vikendice. Putuje mesecima da ne bi bio sa skotom što mu dušu pije na slamku. Međutim, neće da je napusti. Ili da je barem najuri. Neće ništa da menja, braco. Ubeđen sam da bi za to imao snage. Ruku na srce, mnogo je veća snaga potrebna da bi sve to izdržao, i želeo samo jedno: da sudbina tvoja ne bude samo tvoja, nego – svačija! Da se ne muči samo on, nego i ti, Borivoje; i Velja; i ja. Pa čak i sin mu, Slavoljub...

Zato me i zove u Jesenice.

Da ne nosi sâm svoj krst, već da me spanda sa Velinkom.

Da se upregnem u njegov jaram. (Njegov, i naše majke Eržebet.)

Što meni nije daleko od pameti...

Rekoh već: na tako nešto pomišljam i sâm. Ti Velinku znaš – pristojna žena, uredna; bez mane. Toliko dobra da mi se, brate, stužilo. Nikog da zamrzi, nikog da osudi; samo kuća, deca i muž. I čistoća. I red. A dobrota vremenom ogađi. Stoga sam na prvoj krivini i iskočio iz koloseka. Stoga, i ni zbog čega drugog – ti si prvi čovek, braco, kome pričam zašto mi se ono s Oljom dogodilo. Međutim, prešao bih ja preko te gadne istine. Konačno, Velinka je i mati moje dece. A i ja sam je voleo – i to je istina. Prešao bih. Jer, da budem iskren, nemam bogzna kakav izbor. Ili svoj dom (bivši dom koji sam *ja* stvarao – tu keva ima pravo). Ili – Nocina garsonjera. Treće, ne postoji. Vara se svako ko mudruje da je rešenje izvan njega. Ja to, burazere, znam bolje od svih!

Ja sam imao Olju!

Čuj mene: *imao?!...* Da, čoveku se tako samo pričinjava, dok tone u nesvest, opijan mirisom zabranjenog voća. E, ali tu leži zec! Taj miris i Velinka nosi u svojim nozdrvama, zato joj se i dan-danas oko usta useku bore. Zato me, kad

god dođem po kćerkice, gleda ukočeno. Ne verujem da bi mi oprostila i da odem u Jesenice na tu komediju. Čak i da sednem pored nje. Izvesno je: ja sam za nju mrtav. Kao i nekadašnja naša ljubav. Ugasla istog trena kad smo oboje – i ja i Velinka – osetili zadah Oljinog tela...

Dogodilo se to pre više od godinu dana. Nenadano. Kao što su iznenadne sreće i nesreće. Nesreće ponajviše. Sreću, braco, očekuješ i priželjkuješ. Nadaš joj se. A nesreća te zaskoči naprečac. Ako preživiš, glavinjaš posle čitav život, ne znajući šta se to s tobom zbilo. Ni kako. Ni zašto. Tako i sa mnom. I to u vreme kad mi je sve išlo kao po loju. Život mi je izgledao da lepši ne može biti. Doktorirao; postao upravnik mrestilišta; počeo da putujem u inostranstvo na naučne skupove i to o državnom trošku; deca zdrava; starija kći pošla u školu; kupio povoljno plac u Grockoj za vikendicu; najzad – dobio i stan: Blok 46, u samom Ribarskom naselju, ej! Ko u tom času, kad ti je sve *potaman* (kako kažu naši u Zjapini), u trenutku kad su ti se složile sve kockice, sve – osim nekih sitnica! – ko tad, burazere, da posumnja kako će sav trud i sva muka otići u tandariju, a ti, braco, to jest, ja, tvoj brat-blizanac, inženjer i doktor poljoprivrednih nauka, školovan, stabilan čovek (tako su o meni svi govorili; ne samo Erži, koja o svakome ima svoj sud), najjednom ostati bez ikoga, i ičega, go kô pištolj.

I to zbog sitnice!...

Ti, Borivoje, znaš dobro kakav sam ja lep stan dobio i na kakvom mestu: u bloku najbližem Savi, na trećem spratu – ni previše visoko da duva, ni prenisko da ti ulaze prašina i automobilski gasovi; a ni dečurlija da ti uskače u sobe. Stan sa pogledom na reku, i nasip, i vrbak kroz koji proviruje Ada Međica; kvadratura pristojna: 85; raspored savršen: sobe na istok, kuhinja i dnevni boravak na zapad; kroz prozor

gledaš pravo na dečji vrtić: malo čituckaš, malo razgovaraš sa prijateljima ili sa članovima naše mnogobrojne familije kad ti dođu u goste, malo se naučno usavršavaš, ili, kad se vratiš s posla, dogovaraš sa ženom oko kućevnih obaveza, a za sve vreme gleduckaš u vrtić i kćerkice u njemu – jednom reči: sve kako se samo poželeti može.

Sve, osim nekih prokletih sitnica, od kojih ti se na kraju život izvrne naopako...

Počelo je to od zidne lampe za kauč, u sobi za dnevni boravak. Beše Četvrti jul, Dan ustanka. Nije se radilo, a Eržebet ushte da pravi riblji paprikaš – ručak za svu familiju. Mada mi je riba izašla na nos, odbiti je nisam mogao. Pitao sam se što li kevi treba da praznuje, i to na državni praznik – nikad nije držala do praznika; pogotovo ne do državnog? Tek kad dođosmo na šlep, shvatih da Erži pravi gozbu u čast one Ružine kćerke iz prvog braka što sad živi u Osijeku, ime joj Dušica, ti je, čini mi se, i ne poznaješ. Došla beše službeno u Beograd, a Sima je sreo ispred *Moskve*, zbrzrio je da obiđe Erži, da bi posle mleo u stihovima:

*Lepa cura kao puška,
Kad pogledah, ono – Duška!*

Potom se moralo kako keva naumi: „Sutra praznik, ostanješ, draga Dušica, budeš kod mene, na ručak dođeš, mila moja unukinja, i vidiš sva svoja rodbina! Znaš ti sva naša rodbina?...“

Ručalo se za dugačkim stolovima. Šlep beše opran i čist; nigde Siminih „pronalazaka“, ni veša na konopcima, ni pele- na, ni ćuraka – bogzna kuda su ih sklonili. A iznad stolova venjak (mora da su Sima i Vlatko rodili mečku dok su čam- cem dovukli onoliko granje s Ratnog ostrva).

Posle ručka naš pijani bata Velja i njegova bedevija nava- liše da Dušicu provozaju do Smedereva. Velinka pristade da devojka noći kod nas (Eržebetin predlog); samo odbi da i mi idemo na plovidbu. Biljanu pusti, a mene munu nogom ispod stola i reče da ne možemo.

„Sačekaću vas na obali“, reče, „nek bata Velja pristane uz gat prema bloku, onda mi preuzimamo Dušicu i – pravac Ribarsko naselje...“

„Je li, bre, Velinka, što mi ostadosmo?“, upitah ženu čim se *Goč* udalji niz Dunav.

„Prvo, Anka treba da se vrati iz Pionirskog grada, kako da uđe u kuću? A drugo, zaboravljaš da mi iznad kauča nemamo osvetljenje!“

„Ne zaboravljam, pa šta?“, iskreno se začudih.

„Gošća govori pet jezika – čuo si“, na to će moja žena uzrujano, „a kad legne – kako da čita ako iznad kauča nema sijalicu?“

Nije mi jasno u čemu je mana što nemamo svetlo iznad kauča. Postoji luster. Može i to svetlo da se koristi ako baš hoćeš i pred spavanje da mučiš mozak. Ali, da se prepirem – nisam hteo. Računao sam: praznik je, radnje su zatvorene. Međutim, Velinka pomenu neku koleginicu iz Investicio- ne banke – bila je udata za električara. „Idemo na Lekino brdo“, reče. „Sekana će to srediti sa mužem, iako je danas zatvoreno.“

„Velinka, čemu sav taj cirkus?“, počeh da se bunim, no zalud upinjanje; odosmo.

Zaustavih pred kućom na dva sprata. Fasada od ita- lijanske opeke. Iznad terase žuti se perde s polukružnim porubom. U dvorištu cvetaju ruže, šareni se voće – breskve, višnje, čak i limun u benzinskim burićima obojenim zeleno. Velinka uđe; ja ostadoh u kolima da je sačekam. Ne prođe

ni pola sata, evo je: nosi nekakvu bronzanu skalameriju; sa uvojaka vise đinđuve od veštačkog kristala – isti Ružin luster iz *Zlatnog peska*.

Čim sede, ja jurnuh niz Dušanovac, pravo na *petlju*, pa u Novi Beograd.

„Šta ti je?“, čudi se Velinka i pridržava kristalčice da ne zveče. „Besniš – kao da je za moju rodbinu, a ne za tvoju...“

Te večeri ukovao sam ekser u zid iznad kauča. Velinka je u kuhinji pripremala razljevušu. U trenutku kad sam kačio luster, sa stepenica se začu Ankičin plač. Kroz otvorena vrata dopre nečiji dubok, gotovo muški glas – smiruje Ankiću: „Eto, golubice, stigla si kući, zar ti nije već bolje?“ – a onda nekako zapevajući, slično grgotanju: „Saplela se na stepeništu, ne brinite, gospođo, ništa ozbiljno, samo je malo ogulila koleno; više se uplašila nego što je boli. Ako nemate joda, imam ja gore u ateljeu, evo me odmah.“

„Nemojte, stavićemo zavoj“, začuh Velinku, „moj muž ima u kolima...“

Ali onaj glas je romorio bez zastoja: „Nipošto zavoj, samo malo joda, i tanak premaz antiseptičkim sprejom. Verujte, imam iskustva, posao mi je takav. Donosim, ne brinite, jedino nemojte da kvasite ranu, može da se inficira.“

Izjurih u predsoblje. Ankica mi se baci oko vrata. Une-soh je i položih na fotelju. Dunuh joj u kolence – koža beše prilično odrana. No i to ne videh kako treba: čim je dete u pitanju, isti sam kao i ti – ne vidim ništa, ne čujem ništa; samo mi se crveni krugovi ospu po očima.

„Joj, mama, ala boli“, zaplaka se Ankica, ne skidajući pogled s oglebotine.

„Mislim da bi bilo dobro da doneseš zavoj“, ponovi Velinka i poče da joj maramicom otire suze.

Podoh, ali se na ulazu sučelih sa sićušnom, lepo građenom ženom; da – bila je to Olja. Prvo što sam na njoj opazio: gusta, crna kosa, čvrsto zategnuta na potiljku. I – sasvim beo pramen iznad slepoočnice.

„Šanji!“ , gugutnu ona grlenim glasom.

Poznadoh je.

Poznao sam je po onom belom pramenu...

Upoznali smo se, braco, pedeset i devete na radnoj akciji: izgradnja Novog Beograda (ovog istog Novog Beograda u kome smo, petnaest godina kasnije, i ja i ona dobili stanove).

Sudbina, veliš?... Ne znam... Više ništa ne znam... To je sve što sam iz čitave ove lude trke shvatio: da sve ono što sam stekao školovanjem, naučnim radom na mrestilištu, konačno i samim življenjem, ne vredi ništa. Udari nesreća, nastane haos i sve se poremeti.

Pometnja poče odmah, još dok je grubim, širokim šakama (koje nisu pristajale uz sićušno telo, kao ni dubok glas) mazala jodom Ankičino koleno. Pri tom je pričala Velinki kako smo se upoznali; pominjala je brigade, komandante, prisećala se nadimaka, lica, događaja. Prepustih joj brigu oko deteta i vratih se onom lusteru: utikač nikako nije mogao da uđe u trofaznu utičnicu. Morao sam da nožem u ebonit usečem žlebove ne bih li ga nekako udenuo.

„Šta radiš to?“ , upita me.

„Mučim se“ , rekoh, i podsmehnuh se Velinkinoj brizi za čitanje.

„Ostavi“ , reče Olja, ustade i ode.

„Šta joj bi?“ , upita Velinka.

„Otkud znam“ , rekoh.

„Ništa mi se ne sviđa!“

„Kako to misliš?“

„Pa eto, ponaša se kao da je ona gazdarica u ovoj kući. Kao da smo mi svratili do nje, a ne ona do nas.“ Onda me upita kako se zove.

„Olja“, rekoš.

„Olja...“, ponovi Velinka i ode u kuhinju.

Udalji se nekakvim stegnutim hodom...

...a ja, dok sedim na obali, braco, i dok kroz mrak zurim u debelu vodu što se kao nafta valja ispod mojih nogu, pri-sećam se peskovitih pusta između Ade i Zemuna. Na njima, kao gomila dečjih igračaka, nicao je iz trstika betonski grad. Gradili smo ga mi, Borivoje (ti beše u Vranovcu, u srednjoj železničkoj). Gradili smo ga Olja i ja. Ja sa dvadesetak, ona ni sa toliko. Upoznali smo se jednog jutra – dan beše svanuo s omorinom, znoj se lepio po koži kao zejtin, a kolica – ljigava: beže iz žuljevitih ruku poput riba – toliko je vazduh bio zaptiven. Opazio sam je kroz jaru kao kroz bunilo – primiče mi se Kosovka devojka s plehanom kantom punom vode. Nagnuh kantu točeći iz curka pravo u ždrelo, a vodonoša će: „Omanji, Šanji, valjaće i drugima.“ No ja gutam li gutam, nikako da stanem. Vodica kao barica, čini mi se: ne gasi žeđ, nema kad – istog časa kroz pore izbija na znoj. Ona se ljuti, grdi i propinje na prste, puže uz mene i, onako malena, podiže ruke da dohvati kantu; osetih, brale, kako me šašolji po rebrima onim nemirnim jabukama ispod akcijaške bluze. „Otkud znaš kako se zovem?“, pitam je i otirem znoj, a ona će, odlazeći, gugutavo: „Znam. Videla sam te kraj logorske vatre, pa se – raspitala!“ I ode! Izgubi se među brigadistima rasutim ispod dizalica; i iza betonskih blokova, i duž gomila cementnih džakova i gvožđa, a i u dubokim temeljima-lavirintima, iščeznu međ tim mnogobrojnim momcima obnevidelim od prašine i znoja poput ratnika sred tranšeja u nekom velikom ratu. U ratu, u čiju sam pobedu tad i verovao

(sećaš li se, bracane, kad sam i tebe ubeđivao da stupiš u Partiju...) Uveče se brigade okupiše oko logorske vatre i zapevaše *Drugarska se pesma ori*, ali ja prvi put prestadoh da mislim na pesmu. Prvi put, braco, ni usta da otvorim, ni a da beknem – a oduvek sam voleo da pevam; ti to, Borivoje, znaš isto tako dobro kao i ja (zar nas Erži nije stalno ganjala da obojica, u duetu, dok šlep plovi Dunavom, zapevamo iz sveg glasa njenu omiljenu pesmicu *A horgosi csarda*, a keva nas, sedeći na ivici pretovarenog šlepa – tako da joj bose noge zapljuskuju talasi – prati na harmonici?) – već zapeh da kružim oko vatre i oko brigadista, da tražim vodonošu. Tražio sam je do kasno u noć, ali nikako da je nađem. Ni te večeri, ni sutradan. Tek je prekosutra ugledah na suprotnoj strani gradilišta, gde kraj neke napuštene stračare čuči u travuljini sa još desetak akcijaša – sakupili se ukrug oko usahlog bunara, a na santraču, kao na postolju, stoji pozlaćena bista našeg Predsednika; čuče i prave od blata svako svoga druga Tita; ko bolje, ko gore; ona – videh još izdaleka – najlepšeg. Prikradoh joj se s leđa i šakama joj sklopim oči. A ona, čim mi prstima dotače nadlanicu, i ovaj prsten – znaš ga – isti kao i tvoj (sećaš se: keva nam ih je dala – stari mađarski prstenovi s krunama kralja Matije Korvina, od oca su joj ostali), čim pipnu krunu, i rubin na njoj, reče: „Šanji!“ – „Otkud znaš?“, upitah kad se pogledasmo, a činilo mi se da se znamo od vajakada; na to će ona: „Po prstenu. Niko takav prsten nema na čitavom gradilištu.“

Razljevuša beše gotova: na stepenicama se osećao njen slatkasti miris. Ankica više nije plakala. Velinka je postavljala sto. Olje nije bilo. Jedino je iznad kauča visila čudna lampa od veselo obojene keramike: pečurka! Rasečena uzduž, polovinom prilepljena uza zid. Umesto pega – rupice. A ispod poveće crvene kape – duguljasti prorezi; kroz njih svetlo

zrakasto pada na uzglavlje. Ni jako ni slabo – taman kako treba da se u prostoriji osećaš prijatno.

„Mama, otkud nam ovo?“, pita Biljanica još s vrata.

„Baš je lijepo!“, na to će Dušica, i pogled ne skida s pečurke.

Požurih da objasnim kako se taj luster našao na zidu.

„Voljela bih imati jedan takav“, reče Dušica.

„Gde je Olja?“, upitah Velinku.

„Otišla.“

„Pa što je, pobogu, ne zadrža na večeri?“

„Zadržavala sam je, ali ona ne htjede. Samo okači *ono tamo* i reče da mora nekud.“

„Sad ću ja!“, kazah i poletih uvis, na potkrovlje; pretpostavljao sam – tamo, na vrh zgrade, mora da joj je atelje. Zaista, pored kućice za lift, na vratima piše: OLJA ŠUPUT, AKAD. KERAMIČAR. Zvonim. Niko ne otvara. Čekam. Svetlo se gasi, motori lifta škljocaju i zuje. Pipam po zidu, tražim prekidač za osvetljenje na stepeništu. Ponovo zvonim, i pitam se: kako li izgleda njen život tu kraj lifta, koji stalno škljoca i zuji?

Posle, na večeri, obećah Dušici da ću joj istu takvu svetiljku nabaviti i poslati u Osijek...

Ja to obećanje nikad nisam zaboravio. Želja da se s Oljom ponovo sretnem i vidim njen beli pramen postajala je sve jača. Ali vrata njenog ateljea behu i dalje zaključana. Mislio sam da je možda otputovala na letovanje – polovina je jula – Beograd se seli u Grčku ili na Crnogorsko primorje. A onda me zahvatiše poslovi na vikendici – nije bilo cementa, baš tih dana poskupe i građa, a crep iz Kikinde stiže nepečen, ljuska se i puca kao keks – trči u *Grmeč*, hvataj vezu, menjaj ga! Sve sam više u Grockoj, sve manje u Beogradu. I tako iz dana u dan. Do jedne večeri, kad mi, dok sam kola zaključavao na parkingu punom kamioneta i stranih poršea

išaranih raznim reklamama i brojevima za nekakav reli, pogled odluta ka potkrovlju zgrade u kojoj sam stanovao. I gle! – na kosom prozoru gori svetlo! Pomislih: kasno je, nema smisla da je uznemiravam; ali odoleti, braco, nisam mogao, pa to ti je. Uđoh u lift, i prvi put u svom životu – sećam se kao da je juče bilo – pritisnuh dugme za potkrovlje a ne za treći sprat. Nešto me u grudima žacnu, kao onda kad smo kao deca išli u Karlovce da krademo grožđe. Ja to nisam voleo (kao ni ti). Zato me valjda i kosnu preko srca čim lift promače pored mog stana (pored Velinke, i Ankice, i Biljanice moje malene) i zaustavi se na samom vrhu. Izađoh polako, iskradajući se kao lopov. Pritisnuh zvonce. Iznutra se ču gugutavo: „Ko je?“

„Šanji“, kazah tiho. Pred očima mi zaigraše svetlaci.

Kad otvori vrata, ja je gotovo i ne videh.

„Uđi“, reče i izmače se u stranu da me propusti.

Ne beše sama; to me smiri. Preda mnom puče prostorija bez tavanice, jedino je u dnu, ispod plafona, visilo nekakvo parče tavana slično golubarniku; na njemu niska postelja, sva u neredu. Po prostoriji, svukud, ležala je razbacana grnčarija: vaze što liče na ptice, pepeljare u obliku suncokreta, činije, čaše i bokali raznih boja – sve je to bilo rasuto po patosu, po visokim tronošcima, po hrastovim stolovima, ili po stelažama uza zidove. U dnu, pod kružnim svetlom što je padalo s lampe slične kišobranu, nalazio se trosed od bambusove trske, i fotelje, na njima šareni jastuci. A u jastucima – zatrpani kao gospodski kerovi – onizak čovek zarastao u bradu i žena kratko šišane kose, žute kao šargarepa. Ta žena bila je obučena u srebrnaste pantalone, noge je držala prekršteno. Srkutala je viski i pušila na tanku muštiklu. Jedna noga neprekidno je poigrala. Široke nogavice njenih pantalona lepršale su kao suknje.